

dū dicitur, sed absolute primū. Similiter elementa quatuor, nonnulli prima corporum elementatorum appellant principia prima, prima uero principia sine additione ulla non dicunt, et litteris elementa, primaque principia uocamus, et recte, si statim attulerimus, uocis articulatæ. Quas ob res perspicuum est, primū principium non cōnumeratum, neque coordinatum, sed absolute simpliciter, uniuersaliterque, absque additione aliqua, idest in ordine aliquarum rerum, sed omnium rerum, deum benedictum esse. Ipse quoque similiter et prima causa, et primus motor non connumeratus, neque in ordinem aliquem redactus, uere solus, et est, et dicitur, quid igitur, quid igitur est, quo turbantur? que repugnantia? Que contradictionis uel minima suspitio? Ego enim contra mirum immodum, omnia inter se cōuenire quadrareque uideo. Nam cum dixisset, nullo pacto esse in loco, id primum de quo nunc agimus, et esse ultra primam lationem, et extra cælum, nec ullam ei mutationem accedere, esseque cæterorum omnium, præterque sui ipsius, causam primam, unde omnium et esse et uiuere dependet, quorum singula, non motori primi mobilis, sed motori primo simpliciter cōueniunt, simul autem capta, ipsius ueri dei, ego descriptionem, et diffinitionem quandam, quantum homines capere possumus, appellari, statim intulit argumento, ac testimonio illud esse, quod non est aliud melius quod mouebit, quibus uerbis superiora, quasi testimonio quodam, confirmantur, ut ipse ait, Superiora uero, non de motore, qui quasi affixus, in primo mobili sit, non de motore, qui sic alicubi sit, ut ali-

bi non sit, non de motore, cui aliquo modo motus, & mutatio accidit, non de motore à quo non dependet, & esse & uiuere omnium, sed de motore dicebantur, qui ultra lationem primam & extra caelum est, qui nullo modo in loco est, non est enī ita hic, ut nō ibi, sed ubiq; similiter, quia nulla mutatio potest accidere, à quo & esse & uiuere omnium dependet, quibus omnibus illud attestatur inquit, q; non est aliud, quod mouebit, idest primum mouens, non alicuius mobilis, sed unde omnia simpliciter, & sunt, & uiuunt, & mouentur. Istud quod diximus, & quasi descripsimus, & definiuimus est, non aliud. Nam si aliud erit, melius atq; diuinius, sed nihil potest esse melius, atq; diuinius illo, cui conditiones istae congruunt. Ipsi igitur optimum, ac diuinius est, non motor primi mobilis, conditiones enī dictae, minime illi conueniunt. Videtis congruentiam inter se singulorum, & omniū simul? Videtis quomodo in his summe congruit catholicae ueritati? multi. n. patres deum, humanis uerbis quasi describentes, deū dicūt esse, quo nihil melius, atq; diuinius est. Id ipsius Aristoteles, & eisdem uerbis dicit, quae uos aliena a superioribus ex ignorantia putatis uerum, quamuis satis, ut arbitror, per ista patet, primum principium, primam causam, primumq; motorem. Sed aliū longe quē nos uerum deum dicimus, tamen, quoniam facilis propter ambiguitatem, lapsus est, opere precii erit, adhuc hac in re commorari, nam sic omnis poterit ambiguitas remoueri, si qua obstaret, quoniam ad unum confundi uidemur, distincta, & quidem uerbis ipsius esse

E ii

aperiamus. In duodecimo igitur metaphysicorum,
hæc debentur. Quare medium est quiddam est, quod
non motum mouet, et essentia et uirtute perpetuum, sic
autem mouet appetibile atque intelligibile, et subnectit,
mouet autem, sicut amatum, et infert, ab huiusmodi
ergo et cælum et natura principio pendet. Item, seip-
sum autem intellectus, intelligit, quare intellectus et
intelligibile idem, præterea uita etiam est, ipsius enim
inquit, intellectus actio uita est, actus uero illud est,
actio autem illius cum per seipsum sit, uita optima æter-
naque est, Deum uero esse asserimus, quod uiuit, et æter-
num atque optimum est, quare uita et æternitas, tota si-
mu! et semper existens in deo est, hoc enim ipsum de-
us est, hæc ille. Nos autem dicimus, immobile quiddam
esse quod moueat, cuius et esse et uirtus perpetua sit
omnibus, modo quodam cælestium orbium conuenire
motoribus, quos uniuersos esse intellectui est, qui spes-
cies rerum, omnibus tandem, matricie conditionibus ab-
iectis, depuratas, idest sinceras, ac solas intelligit, et
hoc modo intellectus intelligibilia est, non enim prius
quicquam intelligit, quam in similitudinem suam, addu-
xit, uerum id non de intellectu qui est substantia, sed
de intellectu qui est uis et qualitas quedam accipien-
dum est, quod distinctius in quarta huius uoluminis
parte enodabimus. Si ergo commune omni, secundum
ipsum, intellectui est, ut seipsum, aut intelligere possit,
aut semper intelligat, non mouebunt orbium motores,
intelligendo et appetendo seipsos, nam cum numero-
si sint, quo modo aut qua uia et ratione primum simi-

pliciter principium & cælum & ipsa natura dependet, ut ait, ab ipsis distinguemus, nam si expetendo & intelligendo seipsos mouent, necesse erit, ut uel nolentes concedant Platonici equaliter ac semper seipsos à seipsis intelligi, id uero nulli quàm primo simpliciter inest, cuius & eternitas tota simul est, & nullius incrementum ei accidere potest, præterea si cælum ipsum, idest primus orbis à primo dependet principio, & motor ei appropriatus, inde certe dependebit, nam si non dependebit ipse quoque à primo principio, sed ipse, huiusmodi principium est, quamquam nullo id pacto, Aristoteles sentiat, tamen ne contentiosi, uideamur dabimus, si ita quispiam uelit hoc falsum, Aristotelem ita sensisse, sed nihil hinc aduersus catholicam ueritatem, dummodo non approprietur mobili primo, resultabit, nec propter hoc consequenter quod uolunt fidei christianæ, idest ipsi ueritati rerum, accomodatorem, esse Platonem, primum enim principium (qui est deus benedictus) sicut orbis, alicui non appropriare, sed omnibus equaliter præficere primum, ita uni appropriare, ac in numero cæterorum motorum, impellere, omnino impium, ac rationis expers, ipsique Aristoteli repugnans, nam quod alicui orbi appropriatur, non est principium primum unde omnia dependent, & si hoc est, illud esse non potest. sed hoc est secundum ipsum, omnia enim dependent ab ipso, ipsum uero, extra omnia est, quod dictum ab eo supra posuimus. Quare primum quoque mobilis motor, si appropriatus ponitur, cum extra omnia non sit, nec ultra primam rationem dependet à prima causa ne

E iii

cessario, sed omnis intellectus dependens, id expetit unde dependet, expetere uero non potest, nisi intelligat, ergo primi quoque mobilis, motor appropriatur, et multo magis ceteri suam et omnium causam, intelligendo ac expetendo orbem mouent suos, quod autem omnia sua primam causam expetant, et supra tetigimus, et in sequentibus latius exponemus, causa enim prima et ultimus finis, in idem concurrunt, adde quod ipse in hoc. xi. metaphysicorum. Accedit inquit praeter haec sicut primum omnium mouens omnia, quod certe primi mobilis motori accommodari non potest, unum enim motum, atque continuum solummodo mouet, qui est, ab ortu, ad occasum, praeter quem, ab occasu ad ortum, nulli diuersique sunt, uelocitate ac tarditate, inter se maxime differentes, quos non primi mobilis motor, sed alii orbibus illis accommodati mouent. Iam cum et mobilia et motus et tempora motuum diuersa sint, motores quoque diuersos esse, secundum ipsum, necesse est, unde et diximus a numero mobilium, diuersitateque motuum, motorum censet numerum esse quaerendum. Quare si primum omnium omnia mouet, et primi mobilis motor, non mouet omnia, non est ipse omnium primum, et si est omnium primum, et mouet omnia, non est primo mobili appropriatus. Aliter motor cui proprium est ab ortu ad occasum mouere, contra quoque, ab occasu ad ortum, et mobilia diuersa, et diuersos, tum uelocitate, tum tarditate motus mouebit, quod et impossibile est et aduersus Aristoteliem, qui numerum motorum, a mobilium et motuum numero demonstrari posse arbitratur, Ad

huc primum ipsum, siue actionem eius, (idem enim
hæc in primo sunt) uitam esse ait, & uitam optimam
atq; æternā, quod primo soli & nulli appropriato mo-
tori conuenit, nam primum quidem ipsum uita est, sed
non participatiōe nec gratia. Nam si aliud sit uita eius
& aliud essentia esseq; ipsius, non erit ipsum uita, sed
habebit uitam, & erit participatione uiuēs. Quare nō
erit ipsum primum, sed illud à quo dependet, sed erat
primū (sic enim posuimus) uita ergo erit essentialiter,
primi autem mobilis motor, non est ipse uita, sed ab eo
& uita eius, & esse, dependet, quod extra cælum, &
ultra primam lationem est, non est igitur ipse uita sed
habet uitam, id inde quoq; patet, q. uita, ut ipse ait,
simul & semper existens, in deo est, non est ergo deus
primi mobilis motor appropriatus, non est enim tota si-
mul æternitas sua, in ipso appropriato, tempus enim
mensura motus est, & est infinitū quidē, q. terminū nō
habet, sed semper aliud præterit, aliud futurum est. tot-
tum uero simul, nequaquam, immo ne pars quidē eius
minima, tota simul esse potest, cum semper influxu
sit, nec totum fluat simul, sicuti aquarum riuuli, sed
sola præteriti futuriq; diuisio instar puncti, habent
autem se motus primi mobilis, & tempus propor-
tionaliter. Alterum enim ab altero mensuratur, sicut in
quarto auditus phýsici libro, dicitur. Quare motor
quoq; ipsi mobili appropriatus, non habebit totam si-
mul suam æternitatem, nec totum tempus cōtinebit æter-
nitas sua, sed ab æternitate, primi omnium, unde ip-
se quoq; dependet, continebitur. Substantias enim ab

E iiii

operationibus, nec aliunde in hac vita, cognoscimus,
Ex istis omnibus, quasi descriptionem dicit, deus enim
est inquit, ut asserimus, quod uiuit & æternū atq; opti-
mū est, id est, quod ipsum uita est, optima, æterna ac to-
ta simul, quorum nihil appropriato alicui motori con-
sentaneum est, nec uita ipsa est, nec ipsum optimum, nec
æternum, id est totum simul & semper existēs, nec cau-
sa oīum esse potest, quicquid aliunde dependet, multo
minus igitur tota simul descriptio, alicui quod depēde-
at, congruere poterit. Verum ne quis miretur, quod ali-
ter nos duo hic nomina posuimus, q̄s interpretatores
prisci, & hinc forsan in sensus diuersos rapiatur, expo-
nēda, breuiter ratio est, quæ interpretantibus nō erit inu-
tilis, ubi enī deum nos esse interpretamur, quod uiuit
& æternum atq; optimum est, ibi apud alios, uerba nō
rebus accommodantes, sed de uno sensu, ad alium tra-
ducentes, sic scribi uideo, deum enim esse dicimus, ani-
mal perpetuum optimum, quod longe abest, tum ab
Aristotelis mente, tum à potestate uerborum, exquisita;
id est rebus accommodata, nam cum dixisset, uitam esse
optimam, æternamq; actionem dei, statim descriptionē
intulit, & eisdem eam uerbis complexus est. Qui autē
animal traduxerunt, nec uerum, nec potestate uer-
borum considerata, cōsuetudine quadam loquendi la-
tine decepti, longe à ueritate præcipitati sunt; animal
enim latine, nunquam de deo, nunquam de intelligen-
tiis dictum est, sed nec dici potest, nisi ab iis qui deum
ex corpore, atq; anima constare credunt, id enim lati-
ne anima est, quod greci non ab anima, sed ab anima,

deflexo numine dicunt, ac ideo recte uim rerum secun-
tus Aristoteles, quia uitam optimam & eternam, re ipsa
idest actu essentiaq; in deo etiam affirmavit, statim in-
tulit deum esse, non animal quod ex corpore & anima
compositum est, sed *Zoem*. *Zoe* nanq;, uita latine dicitur.
Zoem igitur hic non animal, sed aut uiuens, aut hu-
iusmodi, aliquid deriuatum, a uita dicendum intelligē-
ti est. Vbi autem diximus, quare uita & eternitas tota
simul & semper existens, ibi uita & eternitas cōtinua,
& perpetua scribitur, ab aliis pessime, ut ego arbitror,
& à mēte phylosophi alienius q̄ dici, p̄t, *synethes* enī
græce scribitur, *synetheste* uero nihil aliud ē q̄ simul
habere. Quare *syneches*, proprie dicitur quod simul
totū est, ideo si de re dicitur, quæ p̄ partes extenditur,
continuum latine recte, pro eo ponitur. Continuum
enim est, cuius partes communi termino continentur, &
sic modo quodam habentur, simul enim tempore, partes
continuae copulateq; sunt, positione autē, nō simul, sed
altera post alterā, sin uero de re dicitur, quæ partes aliā
extra aliā nō habet, sicut hic magnæ ignoratiæ signū
est, aliter interpretari q̄ totum, simul hæc enī uerba cō-
muniter, quidem tempus, proprie uero etiam positionē
abiiciunt. Iccirco etiam, *aídos* quod ab *ai*, hoc est sem-
per deflectitur, hic nō est sempiterna uel perpetua, *fixum*
enim ista significant, sed semper existens, his pau-
cis patet quanti laboris & scientiæ, addam ingenii atq;
q; prudentiæ sit, recte traducendi officium, nā & utri-
usq; linguæ supremam peritiā & rerum uim atq;
naturam, apprime teneat bonus interpret, necesse est,

Multiplices nanq̄; aut uariæ sunt potestates uerborū,
et diuersus apud alios, atq̄; alios usus, quorum utrum
q̄; callere debet ratione interpretaturus, et ad huc re-
rum uim, integre atq̄; absolute, aliter nunquam accō-
modate, nunquā idem, sed aliud semper, pro alio reddi-
turus, est, cuius rei aidos, de quo nunc dicebamus testi-
monio est; id enim cum græco medium usu ita sit, ut
et rebus fluentibus quale tempus, et motus est et stā-
tibus semper absq̄; aliquo motu, uel fluxu accommo-
detur, non ut forte contingit latine, sed influentibus re-
bus perpetuitas, instantibus, æternitas dicēda est. Itē
si græcum uerbum, etiam in sermonem uoluerō latinū
referre, non statim quasi amens causam. Verbi gratia,
dicam, sed rem considerabo; et aut principium et ori-
ginem, aut causam, prout res postulat, referā. Id ergo
accidit, q̄ non sunt eadem in diuersis linguis equi-
uocationes, sed aliæ, atq̄; diuise, non enim natura sed
instituto, atq̄; cōsuetudine colliguntur, in se fit ut uni-
uerbo triplicem habenti (uerbi gratia) potestatem, non
unū in alia lingua, sed tria plerumq̄; uocabula respōde-
ant, sicuti latine, causa, non de origine atq̄; principio;
sed contractius dicitur, græce autem latius de origine
quoq̄; atq̄; principio, præterea latini rethores, causam
dicunt implicitam circumstantis questionem, cui rei
non causæ, sed suppositiōis uocabulum lōge aliud græ-
ce inditū est. Ex q̄bus, oībus illd̄ patet, unū et idē uer-
bum diuersis rebus accommodatum, non in hoc ipso li-
bro ex mobilium orbū numero demonstrari posse uult,
sed de orbium numero subdubitare uidetur, si ergo mo

tores omnes qui innumerati sunt, immobilitate perpetua
trāq; conueniunt, qua ratione primum simpliciter sub il
lis distinguemus, primum uidelicet qua perpetuitas in
appropriatis motoribus est, eternitas in deo, quod qua
le sit, & hic & alibi dilucidius fit, deinde quia primū
immobile simpliciter est, principium enim inquit, &
entium omnium, primum immobile est, & per se & p
accidens, sic enim in. xi. metaphysicorum libro scri
bitur, motores uero motu locali per se, non per accidēs,
immobiles sunt. Aliter autem etiam per se mobiles, nam
quicquid potentie annexum est, motui etiā cuidam su
biicitur, nā qualiscunq; potentia est, talis esse motus di
scernitur, cum enī motus sit exitus de potentia in actū,
proportionabiliter hæc inter se quodammodo sunt. It
circo, sicut si qualitas in actum prodit, motus altera
tio est, si quantitas, incrementum. Ita si rationabile ali
quid ex ratione abstrusa isitaq; & in subiecto sibi pro
portionali, penitus recondita elucet, non momento tem
poris, neq; in ipso nunc, sed in tempore, quo quomodo
in actū euocata, motus quidem rei proportionatus fit,
qui & si nomine caret, fieri tamē, mente colligitur. Sed
motores ex actu & potentia constant, quod de animo
tractaturi apertius faciemus, nunc sufficit, quod intel
ligunt, & uolunt nec intelligere, ac uelle suū simul to
tum, non sunt igitur omnino immobiles, ubi autem mo
tus quidam est, ibi uera immortalitas, quæ est firma sta
bilisq; immutatio, in eodem semper habitu permanens
esse non potest. Unde secundum Aristotlem, quoq; pri
ma causa sola, immortalitatem habet. Ad hæc ipse bre

niter, expresseq; dicta, sic autem mouet inquit expetibile atq; intelligibile. Ne autem quispiam similitudinem esse hanc credat, qua ostendat posse aliquid non motum moueri, quod animal omne, à nō motis exterioribus, expetendo mouetur, subdit, mouet autem sicut amatum, ut hinc uidere liquido possimus motores quidem motuum omnes immortales, per se, quia incorporei, & perpetuos esse, mouere autem intelligendo, & expetendo, primum uero simpliciter, quia nulli orbi attribuitur, sed est extra cœlum, & ultra omnem lationē non intelligendo, nec expetendo actiue, sed in eo ipso quod intelligitur & expetitur, p̄ attributos globis motores mouet, nō enim possumus omnibus, id motoribus accomodare. Vnum enim esse principium rerum omnium, ab omnibus separatum, nec in loco ullo pacto esse, nec in tempore, aperte ipsum prædicare ostēdimus. In exitu etiam istius. xii. ait, non est bonum multorū principatus, unus sit princeps. Quare necesse est dicere, si pregnantia uolumus effugere, ut debemus, primum quidē ipsum dupliciter mouere, primum immediate, quia ita uult, de quo latius alias; deinde per motores, sicut amatum, idest expetitur. Hoc uero esse non potest nisi intelligatur, motores autem orbibus appropriatos, ex hoc etiam ipso, quod appropriati sunt, non intelligendo, aut expetendo seipsos, sed primum perpetuo motu mouere. Si quis uero, quoniam intelligentiæ sunt, mouere contradat, non intelligendo expetendoq; primum ipsum, sed seipsas, idq; uerbis ipsius confirmare conetur, quoniam seipsum intellectus intelligit, & intellectus, ac intelli-

gibile, idem est, uehementer errat. Nam id quidē for-
san, de numero comunium omni composito agentiq; nō
idem, sed diuersa, pro natura & ui rerum representare,
sicut enim diuersę rationales naturę, eandem penitus
rem, non eodem modo, sed diuersis pro statu suo percipi-
unt, ita diuersitas rerum idem omnino uerbum, in di-
uersas, secundum ipsarum cōditionem potestatis rapit.
Hęc de interpretandi officio perstrinxisse non fuit alie-
num, nunc ad rem redeamus. Ita inquit. Sed post il-
la, quę abste à. xii. metaphysicorum collecta sunt, sic
scriptum Aristoteles, ipse reliquit, principium enim &
entium primum, & per se, & per accidēs immobile est,
mouet autem primum & perpetuum, & unū motum.
Hęc de primo simpliciter dicta sibi eē nemo negabit.
Illud enim solum, & per se, & per accidens, esse immo-
bile, tu iam declarasti, & Aristotlem sic sensisse appro-
basti, & profecto quicquid hic non, alibi nō, cum inde-
terminato loco describatur, nō potest omnino esse immo-
bile, sed aut ipsū locum mutabit, aut motione loci mo-
uebitur. Ad huc illud principium absolute absq; muta-
tione aliqua dicitur, illud etiam primum entium esse as-
seritur. Hęc & singula seorsum, & omnia simul non ni-
si deo uero consentanea sunt, sed perpende reliquā, mo-
uet autem primum inquit & perpetuum, & unum mo-
tum, hic iam manifesta impietas est, & opinio longe à
ueritate remota, nam si primum & unum motum mo-
uet deus, a propriatus, sicut etiā alii motores, uni mobi-
li est, nec differt à cæteris, nisi eo q, maiorem mouent
orbem. Unde contradictio quoq; sequitur, non erit enī

unus princeps, & unus deus uerus & unum principiu
piu, sed tot, quot motores sunt, plures autem ipse ponit,
& erunt omnes equales, penè dignitate, uiribusq;. Qua
re natura etiam, atq; substantia tantum inter se differē
tes, quantum mobilia inter se distant, nam ab operatio
nibus, de substantiis continuis, nec aliter in hac uita co
gnoscere ipsas possumus, & tu quoq; iam tetigisti, non
erunt hi motores natura diuersi, sed unius omnes, cū pri
mo naturæ, orbis enim omnes unius naturæ facit Ari
stoteles, quam quintum, ut nosti, corpus appellat, qua
re motores quoq; unius ac eiusdem erunt naturæ, Mul
ti ergo sunt dii primi & equales natura, secundum ari
stotelicos, quæ positio longe magis impia q̄s platonica
est, nam & similitudinem deorū Plato introducit, gra
dus inde facit, & secundos à tertiis, & tertios à sequē
tibus, & omnes à primo longe natura differre asserit.
Itaq; illud piuum dogma reduci uidetur, quo deum uer
rum ecclesia unum predicat participatione, ac gratia
multos. Recte igitur doctior Aristotele Plato, q̄ ue
ritati magis q̄s ille conueniat. Hæc & similia hoc ex lo
co aduersus Aristotelem dici possunt, sed q̄s ego nullū
teneā locum magis ambiguum, tamen hic quoq; aper
tissime pro Aristotelicis facere mihi uidetur, aut eni si
bi ipsi contradicit, aut si non contradicit, recte ipsum
diximus uolle, primi mobilis appropriatum motorē. de
um esse uerum, quod multis probatum nobis iam est, in
hoc autem loco non negamus, de primo principio uer
ba sibi fieri, quod uero additur primum & perpetuum
& unum motum ab ipso moueri, non est intelligendum,